

"למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים"

הרב פרופ' דניאל הרשקוביץ

התורה מפרטת לנו את הסיבה לשיבתנו בסוכות: "בסכות תשבּו שבַעַת ימים כל האָזַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בְּסֻכּוֹת. לְמַעַן יֵדְעוּ דְרֹתֵיכֶם כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" (ויקרא כג). מה הן אותן הסוכות בהן ישבו בני ישראל בצאתם ממצרים? בשאלה זאת נחלקו רבי אליעזר ורבי עקיבא בגמרא סוכה דף יא ע"ב. רבי אליעזר אומר כי היו אלו ענני כבוד, בעוד אשר רבי עקיבא אומר כי סוכות ממש עשו להם. אליבא דרבי אליעזר מדובר בהנהגה ניסית של עם ישראל אותה אנו מציינים ומוקירים בחג. אך אליבא דרבי עקיבא לא מובן מדוע יש לעשות חג זכר לסוכות שהם עשו לעצמם?

הגמרא בבבא בתרא דף עה ע"א אומרת: "ואמר רבה א"ר יוחנן: עתיד הקב"ה לעשות שבע חופות לכל צדיק וצדיק, שנאמר (ישעיהו ד): 'וּבְרָא ה' עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מְקַרְאָהּ עֵינַי יוֹמָם וְעֵשֶׂן וְנִגְהָ אֶשׁ לְהִבֶּה לְיָלֵה כִּי עַל כָּל כְּבוֹד חֲפָה, מִלְמַד שְׁכַל אֶחָד וְאֶחָד עוֹשֶׂה לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חוֹפֵה לְפִי כְבוֹדוֹ... וְאִשׁ בַּחוּפָה לְמָה? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִלְמַד שְׁכַל אֶחָד וְאֶחָד נִכוּה מְחוּפְתוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ, אוֹי לֵה לְאוֹתָהּ בּוֹשֶׁה, אוֹי לֵה לְאוֹתָהּ כְּלִימָה'."

מקובל להסביר כי הבושה והכלימה היא בשל המצוות שאחרים עשו ואנו לא, אך בעלי המוסר מסבירים כי הבושה היא גם בשל המצוות שעשינו. הכיצד?

אביו של הרב דסלר היה סוחר יערות גדול ובעל רכוש רב. עם פרוץ המהפכה הבולשביקית הוא מכר את כל רכושו, ארז את הכסף במזוודה, וקיווה כי עם כסף זה יוכל להתחיל חיים משותפים מעבר לגבול. אלא שהשלטונות ביטלו את המטבע והכריזו על רובל חדש, ואז הוא גילה כי למזוודתו המלאה אין כל ערך. כך גם עלול האדם להיראות לעתיד לבוא. הוא לא יבוא בלא כלום, אלא יהיה מצויד במזוודה מלאה כל טוב, הלוא הן הצדקות אשר עשה. אך בהיפתח המזוודה הוא עלול לגלות שלצדקות שעשה אין ערך. יתכן שמעשיו הטובים הם רוויים בענייני כבוד, קנאה ותאוה, ואם כן כולם הם בגדר לקיחה ולא נתינה. ואז - אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה, רכושנו מזויף, לקחנו מצוות והפכנו אותן כלי שרת להבלי העולם הזה.

הפתרון למצב זה יהיה כאשר נקח את עניני העולם הזה ונעשה מהם מצוות. לכאורה, מעשינו נחלקים בין עניני שמים, שהם תורה ומצוות, לבין עניני הארץ, שהם סיפוק הצרכים החומריים של גופנו, כגון אכילה, שתיה ושינה. פעם אחת בשנה, בחג הסוכות, אנו עושים מצוות מכל עניני העולם הזה, כלשונו של הרמב"ם בהלכות שופר וסוכה ולולב פרק ו הלכות ה-ו: "כיצד היא מצות הישיבה בסוכה? שיהיה אוכל ושותה ודר בסוכה כל שבעת הימים בין ביום בין בלילה כדרך שהוא דר בביתו בשאר ימות השנה, וכל שבעת הימים עושה אדם את ביתו עראי ואת סוכתו קבע שנאמר: 'בְּסֻכּוֹת תֵּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים'. כיצד? כלים הנאים ומצעות הנאות בסוכה, וכלי שתייה כגון אשישות וכוסות בסוכה... אוכלין ושותין וישנין בסוכה כל שבעה בין ביום בין בלילה, ואסור לאכול סעודה חוץ לסוכה כל שבעה אלא אם כן אכל אכילת עראי כביצה או פחות או יתר מעט, ואין ישנין חוץ לסוכה אפילו שינת עראי, ומותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה, ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח."

חג הסוכות הוא חג בו אנו מעלים גם את עניני היום יום הקטנים למעלה של קדושה. זאת היא התשובה השלמה, כלשונו של הראי"ה קוק ב"אורות התשובה", פרק יד פסקה א: "ומדה זו של העלאת דברים קטנים לגדלות אינה פוסקת בכל עת ובכל שעה, והיא התשובה הגמורה שצדיקים גמורים באים על ידה להיות עולים במעלות בעלי תשובה."

כך אנו מתקנים את הבושה והכלימה, את הכויה מאש חופתו של חברנו. דברים אלה שופכים אור על דברי הילקוט שמעוני על פרשת אמור רמז תרנג: "'בְּסֻכּוֹת תֵּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים' (ויקרא כג) - זהו שאמר הכתוב: 'וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם' (ישעיהו ד). אמר רבי לוי: כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה, אומר הקב"ה: הוא קיים מצות סוכה - אני מסיך עליו מחמתו של יום הבא. רבי ינאי ור"ל אמרי: אין גיהנם לעתיד לבא אלא היום הבא הוא מלהט את הרשעים, שנאמר: 'כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בְּעֵר פְּתָנוּר וְהָיוּ כָּל יְדָיִם וְכָל עֵשֶׂה רִשְׁעָה קֵשׁ וְלֵהִט אֶתְּם הַיּוֹם הַבֹּא אָמַר ה' צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב לָהֶם שֵׁרֶשׁ וְעֵנָף' (מלאכי ג). באותה שעה הקב"ה עושה סוכה לצדיקים ומטמין אותם לתוכה שנאמר: 'כִּי יִצְפְּנֵי בְּסֻכָּה בְּיוֹם רָעָה יִסְתַּרְנִי בְּסֻכֶּךָ אֶהְיֶה בְּצוּר יְרוּמָמִי' (תהלים כז)". הסוכה היא המחסה מחמתו ולהטו של יום הבא, והיא המגינה מפני הכויה האפשרית מחופת הזולת.

כך נוכל גם להסביר את הפסוק במגילת קהלת, הנקראת בסוכות: "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיִעֲמַל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ" (קהלת א). לכאורה, המילים "תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ" אינן מוסיפות דבר, שהרי כל עמלנו הוא תַּחַת השמש מדוע, אם כן נאמרו מילים אלה? לפי הגמרא בשבת דף ל ע"ב תוספת זאת היא עקרונית ומשמעותית מאד: "אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: בקשו חכמים לגנוז ספר קהלת מפני שדבריו סותרין זה את זה, ומפני מה לא גנזוהו - מפני שתחילתו דברי תורה וסופו דברי תורה, תחילתו דברי תורה - דכתיב: 'מה יתרון לאדם בכל עמלו שיִעֲמַל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ' ואמרי דבי רבי ינאי: תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ הוא דאין לו, קודם שמש - יש לו". ונבאר: הקודם לשמש היא התורה, שהרי הקב"ה "נתיעץ בתורה וברא את העולם" (מדרש תנחומא ורשא פרשת בראשית סימן א). זהו שאמר קהלת: אין יתרון בעמל כאשר הוא מתַּחַת לשמש, מרוכז בעולם הזה, אך בעמל היומיומי יש יתרון כאשר הוא קודם לשמש, כאשר הוא מועלה לדרגת מצוה והופך להיות עמלה של תורה.

זהו ענינו המיוחד של חג הסוכות כפי שרואה אותו רבי עקיבא. אין אנו מציינים כאן עוד אתערותא דלעילא, כגון ענני הכבוד, המן ובארה של מרים, כי אם את האתערותא דלתתא בה בני ישראל יושבים בסוכות שהם עשו, עוסקים בעניניהם השוטפים, ומעלים אותם למעלה של מצוות.

יהי רצון שנזכה כולנו, כאיש אחד בלב אחד, להכניס את הקדושה בכל מעשי ידינו.